

Ambitiedocument voorzieningenniveau

Stedelijk Gebied Eindhoven

Welke topvoorzieningen op het gebied van sport en cultuur passen bij de regio en voor welke regionale voorzieningen voelen de negen gemeenten in het Stedelijk Gebied zich verantwoordelijk?

Den Haag, 24 februari 2016
Boris Gooskens, Janine Mulder, Jakar Westerbeek

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Huidige en gewenste voorzieningenniveau	4
3. Aanbevelingen	7
Bijlage 1. Gesprekspartners	11
Bijlage 2. Internationale vergelijking	13
2.1 Eindhoven	15
2.2 Glasgow	16
2.3 Göteborg	19
2.4 Toulouse	21
2.5 Zürich	24
2.6 Bronnen internationale vergelijking	26

1. Inleiding

Aanleiding en achtergrond

Het Stedelijk Gebied Eindhoven (hierna Stedelijk Gebied) wil een uitstekend leef- en vestigingsklimaat bieden aan (toekomstige) inwoners en bedrijven. Dit moet in overeenstemming zijn met de internationale concurrentiepositie van de regio. Dit doel is de basis van de samenwerking. Een excellent voorzieningenniveau is hiervoor van eminent belang¹, maar geconstateerd wordt dat dit in toenemende mate onder druk staat.

Het Stedelijk Gebied telt ongeveer 500.000 inwoners, waarvan 8.500 expats. De regio is de tweede economie van Nederland. Verspreid over de verschillende gemeenten in de regio is een divers aanbod aan sport- en cultuurvoorzieningen aanwezig. Door teruglopende financiële middelen op met name gemeentelijk niveau is echter steeds minder geld beschikbaar voor deze voorzieningen, terwijl de regio juist een ambitie heeft het voorzieningenniveau te verhogen.

In het samenwerkingsconvenant Stedelijk Gebied Eindhoven is daarom afgesproken om samen te werken aan een programma van bovenlokale voorzieningen. Het gaat hier om voorzieningen op het gebied van sport en cultuur die in het belang zijn van alle inwoners van het Stedelijk Gebied en een belangrijke bijdrage leveren aan het vestigingsklimaat. Het gaat hierbij zowel om topvoorzieningen en basisvoorzieningen met brede doelgroep, evenementen en fysieke infrastructuur.

Onderzoeksvraag en aanpak

KWINK groep is door het Stedelijk Gebied gevraagd onderzoek uit te voeren naar het topvoorzieningenniveau in de regio. De vraag die hierbij centraal stond is: 'welke topvoorzieningen passen bij een regio van deze omvang en voor welke regionale voorzieningen voelen de negen gemeenten in het Stedelijk Gebied zich verantwoordelijk?' Dit document schetst een gezamenlijk gedragen ambitie op het voorzieningenniveau op het gebied van sport en cultuur in het Stedelijk Gebied.² Daarnaast wordt een aantal aanknopingspunten aangedragen om te komen tot de realisatie van deze ambitie.

De uitgangspunten bij het opstellen van het ambitiedocument zijn (1) het ambitieniveau past bij de kenmerken en ambities van het Stedelijk Gebied op sociaal en economisch vlak; (2) het eindproduct nodigt de verschillende stakeholders uit om mee te doen bij de realisatie van de ambities; (3) het eindproduct is bruikbaar in de lobby.

De bevindingen in dit document vormen een onafhankelijk weergave van de verkregen informatie door KWINK groep. Gedurende het schrijfproces zijn drie bijeenkomsten georganiseerd met een ambtelijk kernteam en een bestuurlijk kernteam met vertegenwoordigers van de gemeenten in het Stedelijk Gebied. De conclusies en aanbevelingen zijn gebaseerd op gesprekken met vertegenwoordigers van de bestaande voorzieningen, maatschappelijke partijen en het bedrijfsleven (zie bijlage 1 voor een overzicht van gesprekspartners). Daarnaast zijn beschikbare rapporten op het gebied van sport- en cultuurbeleid en vestigingsklimaat geraadpleegd en is een internationale vergelijking uitgevoerd. Hierbij is onderzoek gedaan naar het voorzieningenniveau in de steden Glasgow, Göteborg, Toulouse en Zürich. In bijlage 2 is een uitgebreide toelichting op de internationale vergelijking opgenomen.

Het is de bedoeling dat dit document als bouwsteen zal dienen in een bredere discussie over een regionale aanpak op het gebied van sport- en cultuurvoorzieningen.

¹ In het koersdocument Brainport Next Generation staat dat "we ernaar streven om het aanbod aan voorzieningen en activiteiten in Brainport, zoals op gebied van sport en cultuur, in overeenstemming te brengen met de internationale concurrentiepositie die Brainport inneemt".

² Er is expliciet gekozen voor een onderzoek naar de topvoorzieningen op het gebied van sport en cultuur. Het Stedelijk Gebied voert intern een onderzoek uit naar de basisvoorzieningen op het gebied van cultuur in de regio.

2. Huidige en gewenste voorzieningenniveau

Deze paragraaf begint met een overzicht van het huidige voorzieningenniveau op het gebied van sport en cultuur. Vanuit de huidige voorzieningen geven we op basis van de gesprekken, de benchmark en andere onderzoeken een schets van het gewenste voorzieningenniveau in het Stedelijk Gebied.³

Sport

Expats zijn redelijk positief over het sportaanbod.⁴ Ook in een internationaal vergelijkend onderzoek naar metropolitane en stedelijke functies scoort Eindhoven goed op de aspecten 'stadions en sportevenementen' en 'sportaccommodaties'.⁵

Vanuit historisch oogpunt zijn er veel sportmogelijkheden in de regio. Het verenigingsleven in de regio speelt hierbij een rol. Uit de internationale vergelijking blijkt dat drie van de vier andere regio's vergelijkbare sportvoorzieningen hebben. Ook Toulouse, Zürich en Göteborg hebben een aantal grootschalige sportvoorzieningen en organiseren vergelijkbare sportieve activiteiten zoals een marathon. Glasgow heeft als gevolg van de Commonwealth Games 2014 een groter aantal sportstadions in de regio.

Op grond van de gesprekken zijn de ijsbaan, de Tongelreep / Pieter van den Hoogenband-zwembad (ook door evenementen zoals het EK zwemmen), het PSV stadion en de Marathon van Eindhoven de belangrijkste traditionele sportvoorzieningen. Enkele gesprekspartners geven aan dat de ijsbaan juist voor expats van belang is, omdat er diverse internationale sporten zoals ijshockey worden beoefend. In aanvulling op de traditionele voorzieningen zijn faciliteiten voor 'urban sports' zoals de BMX en running hal in Strijp-S belangrijk voor andere doelgroepen.

Een verbeterpunt voor de regio is dat expats maar in beperkte mate geïntegreerd zijn in het rijke verenigingsleven. Het ontbreken van Engelstalige informatie of een internationale trainer worden genoemd als belemmeringen. Ook liggen er kansen in het aanbieden en/of aantrekkelijker maken van internationale sporten die in Nederland minder beoefend worden, zoals cricket en rugby.

Hoewel het voorzieningenniveau op het gebied van sport op dit moment dus redelijk op orde lijkt te zijn, zijn er wel duidelijke indicaties dat het voorzieningenniveau onder druk staat en dat een aantal voorzieningen (zoals de ijsbaan en de Tongelreep) op korte termijn dreigt te verdwijnen.⁶

Cultuur

De voorzieningen op het gebied van cultuur worden minder positief beoordeeld. Hoewel het aanbod van culturele voorzieningen redelijk groot is, is het niveau volgens veel gesprekspartners niet hoog genoeg om te concurreren in het internationale vestigingsklimaat. Uit een onderzoek onder internationale kenniswerkers van ASML blijkt dat slechts 34% tevreden is over de culturele voorzieningen in de regio.⁷ Kritische geluiden op het gebied van cultuur gaan over de beperkte ruimte om te experimenteren en het gebrek aan culturele uitstraling van de regio in de periodes buiten de grote evenementen. Gesprekspartners doen diverse

³ We richten ons bij het voorzieningenniveau op voorzieningen die belangrijk zijn voor het vestigingsklimaat. We maken daarnaast onderscheid tussen topvoorzieningen en basisvoorzieningen. We doelen met topvoorzieningen op voorzieningen die het verschil maken in het aantrekken of behouden van bewoners en werknemers.

⁴ ASML heeft in juni 2015 een enquête uitgezet onder haar expats. Uit het rapport 'Expats satisfaction survey' blijkt dat 60% tevreden (waarvan 9% zeer tevreden) is over de sportfaciliteiten in de leefomgeving. De andere respondenten hebben neutraal of negatief geantwoord of konden geen antwoord op de vraag geven.

⁵ NAPOLEON-project (KKS) (2014). Van agglomeratiekracht naar netwerkkracht, pagina 110.

⁶ 'Ijsbaan Eindhoven sluit 1 juli 2016 haar deuren' (Eindhovens Dagblad 24 april 2015), 'Ijsbaan Eindhoven in commerciële handen scheelt vijf ton per jaar volgens onderzoekers' (Omroep Brabant, 2 december 2015), 'Ijssportcentrum Eindhoven en Golfslagbad De Tongelreep moeten sluiten' (nieuwsuitbrabant.nl, 23 april 2015).

⁷ ASML heeft in juni 2015 een enquête uitgezet onder haar expats. Uit het rapport 'Expats satisfaction survey' blijkt dat 34% tevreden (waarvan 3% zeer tevreden) is over het culturele aanbod in de leefomgeving. De andere respondenten hebben neutraal of negatief geantwoord of konden geen antwoord op de vraag geven.

suggesties voor mogelijke nieuwe voorzieningen⁸, maar er is nog geen collectieve hartenwens die door alle partijen gedeeld wordt (dit document kan daar mogelijk aan bijdragen).

Voorbeelden van culturele topvoorzieningen zijn het Muziekgebouw, het Parktheater, MU en het Van Abbe museum. Het Muziekgebouw wordt door de meeste gesprekspartners expliciet genoemd vanwege het reguliere programma en het internationale master music programma dat ook voor expats relevant is. Voor met name het Muziekgebouw en het Parktheater (maar ook voor de kleinere podiumkunstinstituten in de regio) geldt dat er door de recente bezuinigingen steeds minder ruimte is om bottom-up initiatieven te genereren, zich te verbinden met de samenleving en experimenteel (en minder rendabel) aanbod te programmeren. Enkele gesprekspartners geven echter ook aan dat er nog mogelijkheden zijn om te innoveren.

Voorbeelden van topevenementen zijn GLOW en de Dutch Design Week. Andere evenementen die worden genoemd zijn: STRIJP festival, Dutch Technology Week, EMOVES festival en dance evenementen bij Aqua Best. Tot slot wordt Strijp-S veelvuldig genoemd als een broedplaats voor culturele innovatie.

In de internationale vergelijking komen een tweetal verschillen naar voren. De regio heeft, in tegenstelling tot de andere regio's, geen opera en weinig galleries. De meeste gesprekspartners schatten echter in dat er in het Stedelijk Gebied weinig behoefte is aan deze voorzieningen (bewoners die er wel gebruik van maken reizen nu naar andere steden). Verder heeft de regio slechts één toonaangevend museum (Van Abbe), terwijl Toulouse, Zürich, Glasgow en Göteborg over meerdere toonaangevende (internationale) musea beschikken. Ook in een ander internationaal vergelijkend onderzoek naar metropolitane en stedelijke functies scoort Eindhoven slecht op de aspecten 'culturele instellingen', 'concerten en tentoonstellingen' en 'musea'. Illustratief is dat Eindhoven als vijfde stad van Nederland qua bevolkingsomvang op het aspect 'musea' de vijftiende stad van Nederland is.⁹

Overige relevante noties

Bij het bestuderen van het huidige voorzieningenniveau zijn de volgende noties relevant:

- Waar het gaat om een inventarisatie van de belangrijkste topvoorzieningen in de regio, is het belangrijk om te beseffen dat de aanwezigheid van voorzieningen een belangrijke rol kan spelen in de keuze van kenniswerkers om in de regio te komen werken, los van de vraag of ze daadwerkelijk gebruik gaan maken van die voorzieningen.
- Voorts valt bij de inventarisatie op dat veel gesprekspartners gevraagd naar de belangrijke sport- en cultuurvoorzieningen een aantal 'ongrijpbare zaken' opnoemen die op basis van die signalen wel onderscheidend zijn voor het vestigingsklimaat in de regio. Voorbeelden zijn het verenigingsleven in de dorpen, de gildes en de nabijheid van het groen.
- Ook wordt door veel gesprekspartners aangegeven dat het ontbreken van een historische binnenstad een groot gebrek is als het gaat om cultuur (tegelijkertijd onderkent iedereen dat dit moeilijk te veranderen is). Hoewel uit de internationale vergelijking blijkt dat een historische binnenstad een belangrijke culturele voorziening is, stellen wij ook vast dat Rotterdam een aardig voorbeeld is van een stad zonder historische binnenstad die in de laatste jaren een aansprekend cultureel imago heeft kunnen opbouwen.¹⁰
- Uit het Napoleon onderzoek blijkt dat Eindhoven weinig mogelijkheden heeft om de museale functies te 'lenen' van omliggende regio's. Andersom blijkt wel dat omliggende regio's gebruik maken van de sportaccommodaties in Eindhoven. Dit betekent dat sommige (bestaande of nieuwe)

⁸ Suggesties die zijn gedaan zijn een techniekmuseum, designmuseum, debatcentrum, architectonische landmarks. Zie ook de paragraaf over ambities.

⁹ NAPOLEON-project (KKS) (2014). Van agglomeratiekracht naar netwerkkracht, p110. Op de functies 'bioscopen' en 'poppodia' scoort Eindhoven gemiddeld.

¹⁰ Rotterdam is tot nummer vijf verkozen in de top-10 van 'top cities in the world' van de Lonely Planet's Best in Travel 2016.

<http://nos.nl/artikel/2065386-rotterdam-op-vijf-in-steden-top-10-van-lonely-planet.html>.

sportvoorzieningen in de praktijk een groter potentieel bereik hebben dan de 500.000 inwoners van het Stedelijk Gebied (dit geldt overigens ook voor horeca en detailhandel).¹¹

- In het onderzoek is ook bevestigd hoeverre topvoorzieningen in het Stedelijk Gebied overbodig lijken te zijn. Op grond van de benchmark en de gesprekken zijn hier geen argumenten voor gevonden. Wel wordt aangegeven dat sommige kleinere culturele voorzieningen (zoals het Eindhoven Museum) weinig toekomstperspectief hebben indien ze onvoldoende innoveren en samenwerken.

Ambitie toekomstige voorzieningen

Als antwoord op de vraag wat de ambitie van het Stedelijk Gebied zou moeten zijn, zijn in dit onderzoek de volgende zaken naar voren gekomen:

1. **Er is een noodzaak om het culturele voorzieningenniveau te verhogen.** Het huidige aanbod aan culturele voorzieningen blijft achter bij de economische ambities van het Stedelijk Gebied. Uit de benchmark, de gesprekken en het Napoleon onderzoek blijkt dat Eindhoven over weinig toonaangevende musea beschikt. Gesprekspartners denken hierbij met name aan een vernieuwend techniekmuseum en wijzen in dit licht op het ontbreken van een Rijksmuseum onder de rivieren. Een tweede suggestie is een debatcentrum dat als een ontmoetingsplaats kan dienen voor alle bewoners (Nederlanders én expats, technici én designers, etc.).¹² Voorts zou het creëren van één of meerdere architectonische 'landmarks' kunnen bijdragen aan de uitstraling van het Stedelijk Gebied buiten de periodes waarin er grote culturele evenementen plaatsvinden.
2. **De huidige voorzieningen kunnen (nog) beter benut worden.** Er is veel aanbod maar dat kan volgens alle betrokkenen beter zichtbaar gemaakt worden en beter benut worden. Binnen de bestaande sport- en cultuurvoorzieningen zou de programmering met aanvullende middelen kunnen worden versterkt, zeker nu deze voorzieningen in toenemende mate onder druk staan. Op het gebied van sport moet het verenigingsleven beter worden ontsloten voor kenniswerkers. Op het gebied van cultuur zijn evenementen zoals GLOW en de Dutch Design succesvol, maar moeten ze een volgende stap maken om een vaste plaats te verwerven in de internationale top (waar volgens gesprekspartners wel potentie voor is).
3. **Faciliteren van bottom-up initiatieven en experimenteeruimte.** Het is ingewikkeld om topvoorzieningen top-down te realiseren. Bovendien wordt het voorzieningenniveau op het gebied van sport en cultuur ook in grote mate beïnvloed door kleinere initiatieven die bottom-up tot stand zijn gekomen (de Dutch Design Week en GLOW zijn interessante voorbeelden van topevenementen die kleinschalig en bottom-up begonnen zijn). Het is daarom op grond van dit onderzoek belangrijk dat het Stedelijk Gebied in structuur en financiering ruimte biedt voor dit soort initiatieven (zie ook de aanbevelingen).
4. **Een aandachtspunt is aansluiting bij het karakter van het Stedelijk Gebied.** Er is een brede behoefte om voorzieningen te ondersteunen en ontwikkelen die passen bij de regio. Daarbij wordt zowel verwezen naar de kernwaarden van de gemeente Eindhoven (Technologie, Design en Kennis) als naar de kenmerken van de regio en samenleving (groen, landelijk, ruimte voor het verenigingsleven). Het beter zichtbaar maken van de kernwaarden in de voorzieningen is een uitdaging voor de toekomst. Bijvoorbeeld door de kernwaarden ook te laten landen bij podia zoals de Cacaofabriek (Helmond) en De Schalm (Veldhoven), door van de Marathon van Eindhoven de meest innovatieve marathon te maken of door te zorgen dat men bij het verlaten van het station 'design kan ruiken, horen en zien'.

Overweging: Het is algemeen bekend dat de behoefte en de rendabiliteit van openbare voorzieningen sterk afhankelijk is van de bevolkingsomvang van een regio.¹³ Wij stellen echter vast dat het Stedelijk Gebied

¹¹ In september 2014 is een onderzoek gedaan naar de concurrentiepositie van Nederlandse steden in netwerkperspectief. NAPOLEON-project (KKS) (2014). Van agglomeratiekracht naar netwerkkracht.

¹² Als voorbeeld van een dergelijk debatcentrum wordt Pakhuis Willem de Zwijger in Amsterdam genoemd.

¹³ Ruimtelijk Planbureau (2006) Krimp en ruimte. Bevolkingsafname, ruimtelijke gevolgen en beleid; Population Growth, Density and the Costs of Providing Public Services, by Helen F. Ladd in Urban Studies, Vol. 29, No. 2, 1992, pp. 273-295;

enerzijds de behoefte heeft om een voorzieningenniveau te realiseren dat kan concurreren met de regio's waarmee zij economisch gezien mee concurreert om kenniswerkers (bijvoorbeeld Stockholm, Helsinki en München),¹⁴ maar dat die regio's anderzijds door hun bevolkingsomvang en ligging (geen concurrentie van een andere grote stad) over een veel betere uitgangspositie beschikken om een hoog voorzieningenniveau overeind te houden.¹⁵ De enige wijze waarop het Stedelijk Gebied een voorzieningenniveau kan realiseren dat vergelijkbaar is met het voorzieningenniveau in grotere regio's, is door aanvullende financiering te organiseren en door bezoekers aan te trekken van buiten de regio (Eindhoven ligt centraal in een dichtbevolkt deel van Europa en zou bijvoorbeeld de concurrentie aan kunnen gaan met voorzieningen in de Randstad, Vlaanderen en het Ruhrgebied). Dit is belangrijke context bij het maken van toekomstige keuzes.

3. Aanbevelingen

Hierna presenteren wij onze aanbevelingen om de hiervoor genoemde ambities te realiseren. In onze aanbevelingen maken we onderscheid in een aantal 'no-regret opties' en de vormgeving van regionale financiering om invulling te geven aan de ambities.

No-regret opties

Allereerst geldt voor een aantal maatregelen dat ze onafhankelijk van andere keuzes wenselijk zijn om het voorzieningenniveau te verhogen.

- Bestaande voorzieningen beter benutten en beter ontsluiten. Vanuit het bedrijfsleven wordt aangegeven dat veel voorzieningen wel onder de aandacht worden gebracht bij expats, maar dat de tickets, belmenu's, programmaboekjes en sporttrainingen vervolgens Nederlands zijn, wat de toegankelijkheid onnodig beperkt. Voordat geïnvesteerd wordt in nieuwe voorzieningen zijn er ruime mogelijkheden om binnen bestaande voorzieningen de programmering te versterken en het aanbod voor expats te vergroten.
- Maak in de (internationale) promotie van het voorzieningenniveau in de regio gebruik van de complementaire voorzieningen in omliggende regio's. Voorbeelden zijn de 013 in Tilburg, de historische binnenstad van Den Bosch, maar ook de grote musea en het Concertgebouw in Amsterdam.¹⁶ Zorg andersom dat de voorzieningen in het Stedelijk Gebied onder de aandacht worden gebracht in andere regio's waar die voorzieningen ontbreken.
- Eindhoven heeft als centrumgemeente gekozen voor het profiel Technologie, Design en Kennis. Wij bevelen aan om dit profiel op te schalen naar regionaal niveau en te zorgen dat deze profilering ook uitwerking krijgt in het voorzieningenniveau. Bijvoorbeeld door in de Marathon van Eindhoven de meest innovatieve marathon te maken. Maar ook door het profiel van evenementen en voorzieningen in andere gemeenten aan te scherpen. Dit past bij een regionale visie op voorzieningen.
- Daarbinnen moet voldoende ruimte blijven voor lokale differentiatie. Zo zoekt Nuenen de verbinding met Van Gogh en heeft Helmond een Automotive-profiel. Voorts bevelen wij aan het TDK profiel vooral van toepassing te laten zijn op de topvoorzieningen met een regionale uitstraling, om te voorkomen dat het onnodig beperkend werkt voor bottom-up initiatieven.

¹⁴ In het koersdocument Brainport Next Generation staat dat *"we ernaar streven om het aanbod aan voorzieningen en activiteiten in Brainport, zoals op gebied van sport en cultuur, in overeenstemming te brengen met de internationale concurrentiepositie die Brainport inneemt"*.

¹⁵ Ter vergelijking de bevolkingsomvang van een aantal agglomeraties (cijfers OECD KNOEMA, 2012): Eindhoven 694.610, Stockholm 1.991.310, Helsinki 1.476.662, München 2.904.480, Amsterdam 2.406.043, Rotterdam 1.496.629, Den Haag 889.237, Utrecht 735.208. Voor zowel Stockholm, Helsinki als München geldt dat ze op het gebied van voorzieningen niet/nauwelijks concurrentie ondervinden van andere steden in de omgeving.

¹⁶ Deze aanbeveling betreft specifiek de (internationale) promotie. Of de voorzieningen in andere steden daadwerkelijk van meerwaarde zijn voor de bewoners van het Stedelijk Gebied is afhankelijk van tal van factoren.

- Wij constateren dat er een breed gedeeld gevoel is dat de regio niet evenredig wordt bedeed wordt bij de verdeling van de landelijke cultuursubsidies. Hiertoe zijn initiatieven gestart voor een gezamenlijke lobby richting Rijksoverheid. Er zijn ook signalen dat de instellingen in de regio de landelijke cultuursubsidies beter zouden kunnen benutten. Naast de gezamenlijke lobby bevelen wij daarom aan om culturele instellingen in de regio beter te ondersteunen bij het doen van een aanvraag.

Tot slot stellen wij vast dat er een behoefte is aan een stevige gezamenlijke visie van het Stedelijk Gebied op het (gewenste) voorzieningenniveau. Deze visie zou zowel antwoord moeten geven op de vraag wat de kenmerken van bovenregionale voorzieningen zijn¹⁷ als ook hoe de regio deze voorzieningen gaat ondersteunen. Deze notitie vormt een bouwsteen om tot deze visie te komen.

In aanvulling op de visie op voorzieningen is er onder gesprekspartners ook behoefte aan een heldere visie op sport en cultuur op gemeentelijk en regionaal niveau. Er is immers een duidelijke link tussen het sport- en cultuurbeleid en de sport- en cultuurvoorzieningen. Gesprekspartners vragen om duidelijke keuzes op basis van een heldere visie. Wat is bijvoorbeeld de visie van de gemeenten in de regio op ‘urban sports’ die buiten het traditionele verenigingsleven vallen? Voelen de gemeenten zich verantwoordelijk voor het faciliteren van dit type sport? En wat is de visie op topsport? En waar het gaat om cultuur: Hoe zien de gemeenten in de regio evenementen als GLOW en Dutch Design Week in vergelijking tot de ‘traditionele’ culturele infrastructuur? Hoe wordt het belang van city marketing gewogen ten opzichte van het belang van de voorzieningen voor de huidige bewoners? Wat betekent dit voor de allocatie van middelen?¹⁸

Regionale verantwoordelijkheid

Er is onder het bedrijfsleven, voorzieningen en maatschappelijke partijen een breed draagvlak voor regionale financiering van voorzieningen met een regionale functie. Om tot regionale financiering te komen is het noodzakelijk dat er een gedeelde verantwoordelijkheid wordt gevoeld – dat lijkt in toenemende mate het geval. Veel gesprekspartners onderkennen de noodzaak om het voorzieningenniveau op met name cultureel gebied te verhogen. De politiek wordt door gesprekspartners opgeroepen bij het verdelen van de middelen niet de gemeentegrenzen centraal te stellen, maar het belang van de bewoners en het bedrijfsleven. Wij bevelen aan om gebruik te maken van deze collectief gedeelde urgentie door op korte termijn een besluit te nemen over de regionale financiering van voorzieningen.

Op grond van de gesprekken met betrokkenen, de bestudeerde documentatie, de internationale vergelijking en onze eigen ervaring schetsen we hierna een aantal oplossingsrichtingen voor het organiseren van regionale financiering. Het zijn ‘tools’ voor het voeren van een gesprek. Elke oplossingsrichting heeft een aantal voor- en nadelen. De oplossingsrichtingen zijn complementair aan elkaar; alleen de basisoptie en het regionale fonds / gemeenschappelijke regeling sluiten elkaar uit. Een groeipad waarbij oplossingsrichtingen in de loop der tijd elkaar aanvullen behoort daarom tot de mogelijkheden.

Opllossingsrichting	Voordelen	Nadelen / aandachtspunten
Basis. Enkel op projectbasis regionale voorzieningen financieren. Dit betekent dat aanvragen van bijvoorbeeld de IJsbahn of het Muziekgebouw individueel door alle gemeenteraden moeten worden goedgekeurd.	<ul style="list-style-type: none"> • Maximale democratische legitimiteit. 	<ul style="list-style-type: none"> • Hoge bestuurlijke lasten. • Lange doorlooptijd, hoge drempel om aan te vragen. • Moeilijk om lokale belangen los te laten. • Aantal voorzieningen dat ondersteund kan worden is

¹⁷ Zie voor een overzicht van de huidige topvoorzieningen en de ontbrekende topvoorzieningen in het Stedelijk Gebied de vorige paragraaf.

¹⁸ Waar het gaat om een samenhangende visie op cultuur is de oprichting van Stichting Cultuur het vermelden waard. Stichting Cultuur heeft als opdracht een samenhangende visie op cultuur in de Gemeente Eindhoven vorm te geven.

		beperkt.
<p>Fonds of gemeenschappelijke regeling.¹⁹ Gezamenlijke financiering door alle gemeenten. Gericht op voorzieningen die aan het vestigingsklimaat bijdragen: topvoorzieningen en breedtevoorzieningen voor kenniswerkers.²⁰</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Meerwaarde voor centrumgemeente én randgemeenten. • Bij goede inrichting Fonds is het laagdrempelig en is de doorlooptijd van aanvragen kort. • Mogelijkheid om middelen aan fonds toe te voegen vanuit EU, Rijk, provincie, etc. • Mogelijkheid om groter aantal voorzieningen te ondersteunen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vereist goede afspraken over democratische legitimiteit. • Leren van ervaringen vorige regionale investeringsfonds (o.a. voorkomen van 'geld zoekt project'). • Aandacht voor inzichtelijk maken van effecten en doelmatigheid van financiering (wegen de kosten op tegen de baten?).
<p>Andere financieringsvormen. Er zijn naast subsidies vele andere financieringsvormen. Voorbeelden zijn laagrentende leningen, borgstellingen, een revolverend fonds, investeringen (MRI), crowdfunding of cofinanciering.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mogelijkheid om maatwerk te kunnen leveren per vraag. • Diverse specifieke voordelen per financieringsconstructie. 	<ul style="list-style-type: none"> • Diverse specifieke nadelen per financieringsconstructie. • Diversiteit aan financieringsconstructies leidt tot complexiteit.
<p>Niet-financiële regionale ondersteuning. Vanuit de regio aanvullende coördinerende taken vervullen (al dan niet binnen een regionaal fonds): coördineren van programmering, gezamenlijke marketing, training/coaching/begeleiding bij aanvragen subsidies, coördineren van vrijwilligerswerk vanuit bedrijfsleven.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Betere coördinatie. • Meer waarde uit elke Euro subsidie. • Grotere kans op toekenning subsidies Rijk. 	<ul style="list-style-type: none"> • Hogere lasten. • Mogelijk overlap met andere initiatieven zoals Expat Centre, Brainport Development en Stichting Cultuur.
<p>Makelaar. Verbindt aanbod van voorzieningen op het gebied van sport en cultuur met vragen vanuit het bedrijfsleven of de samenleving. Verbindt voorzieningen met elkaar.²¹</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Meerwaarde creëren door verbinding. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mogelijk overlap met andere initiatieven zoals Stichting Cultuur.
<p>Bedrijfsleven betrekken. Bedrijfsleven vragen om financieel te participeren in de projecten (al dan niet binnen een regionaal fonds).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mogelijk meer middelen • Vermindering van lasten bedrijfsleven om individuele aanvragen te beoordelen. • Bij goede inrichting fonds grotere garantie voor bedrijfsleven dat hun bijdrage 	<ul style="list-style-type: none"> • Minder ruimte voor individuele bedrijven om zich te profileren. • Minder ruimte voor individuele bedrijven om keuzes te maken die volgen uit bedrijfsfilosofie. • Regio wordt afhankelijk van bedrijfsleven. Kwetsbaarheid bij

¹⁹ Er wordt in Rotterdam bijvoorbeeld ook gewerkt aan de oprichting van een Stadsfonds voor voorzieningen. Voorbeelden van bestaande fondsen waarin overheid en bedrijfsleven samenwerken (enkel gericht op culturele voorzieningen) zijn Stadsfonds Hilversum, Cultuurleningen in Utrecht en Gelderland, CultuurInvest Vlaanderen en Stichting de Verre Bergen.

²⁰ Voorbeelden van breedtevoorzieningen die voor kenniswerkers een grote meerwaarde hebben zijn een cricketveld, een internationaal rugbytoernooi, een Engelstalige hockeytrainer of een culinair evenement van een specifieke buitenlandse keuken. Waar het voor de hand ligt dat het merendeel van de topvoorzieningen in de centrumgemeente is gesitueerd, is die noodzaak er niet voor de breedtevoorzieningen.

²¹ Het Cultuurfonds Leiden is een bekend voorbeeld van een fonds dat een makelaarsfunctie vervult.

	maatschappelijke impact heeft.	fusie, overname of bezuiniging. ²² <ul style="list-style-type: none"> Fonds gaat concurreren met kleinschalige maatschappelijke initiatieven die zoeken naar sponsoring.
--	--------------------------------	--

We kunnen op grond van dit beknopte onderzoek nog geen uitspraken doen over de uitwerking van de verschillende oplossingsrichtingen. Wel stellen wij vast dat het een gemiste kans is om op de huidige weg door te gaan (basisoptie). Wij bevelen de negen gemeenten in het Stedelijk Gebied sterk aan om een Fonds of gemeenschappelijke regeling op te zetten en daarbij te leren van de ervaringen in andere regio's.

Een specifiek aandachtspunt bij regionale financiering van voorzieningen is de vraag of dit alleen nieuwe voorzieningen zou moeten betreffen, of ook de bestaande voorzieningen. Wij stellen allereerst vast dat er geen inhoudelijke gronden zijn om te veronderstellen dat bestaande voorzieningen minder bijdragen aan het vestigingsklimaat dan nieuwe voorzieningen. Door bestuurders is het risico genoemd dat financiering van bestaande voorzieningen leidt tot een concurrentiestrijd tussen de verschillende gemeenten. Wij denken dat dit niet wordt voorkomen door bestaande voorzieningen uit te sluiten van de financiering: de scheidslijn tussen bestaande en nieuwe voorzieningen is bijvoorbeeld niet hard (is een voorziening die een doorstart maakt nieuw? Is een nieuwe activiteit in een bestaande voorziening nieuw?). En wanneer gemeenten vanuit hun eigen belang denken zal deze vergelijking bovendien ook worden gemaakt bij de financiering van nieuwe voorzieningen. Belangrijker is daarom om heldere en gedragen afspraken te maken over (1) de hoogte van de bijdrage van elke gemeente, (2) de voorwaarden van deze bijdrage, (3) de criteria die gehanteerd worden om de middelen te verdelen.

²² In de gesprekken is de suggestie gedaan om het bedrijfsleven enkel verantwoordelijk te maken voor de 'plus'. De overheid blijft dan verantwoordelijk voor de financiering van de basisinfrastructuur.

Bijlage 1. Gesprekspartners

Bestuurlijk Kernteam

Naam	Organisatie
Hans Gaillard (voorzitter)	Gemeente Son en Breugel
Alexander van Holstein	Gemeente Waalre
Hans van de Looij	Gemeente Veldhoven
Ceciel Noordman	Gemeente Best
Ton Steenbakkers	Gemeente Geldrop-Mierlo
Frans Stienen	Gemeente Helmond
Yasin Torunoglu	Gemeente Eindhoven
Harm Mertens (secretaris)	Secretaris Stedelijk Gebied

Ambtelijk Kernteam

Naam	Organisatie
Anna van den Boom	Gemeente Best
Sylvia Cannemeijer	Gemeente Waalre
Marjan van den Hoogenhoff	Gemeente Veldhoven
Eef Mengers	Gemeente Son en Breugel
Harm Mertens	Secretaris Stedelijk Gebied Eindhoven

Gesprekspartners rondetafelgesprek maatschappelijke partijen

Naam	Organisatie
Lawra Korfker	Stichting Cultuur Eindhoven
Daan Melis	Eindhoven 365
Ben Neggens	Stichting Primair en Voortgezet Onderwijs Zuid-Nederland / Internationale School
Marjan van den Hoogenhoff (toehoorder)	Gemeente Veldhoven
Hans van de Looij (toehoorder)	Gemeente Veldhoven

Gesprekspartners rondetafelgesprek voorzieningen

Naam	Functie
Frank van den Boomen	Stichting Sports and Technology
Giel Pastoor	Parktheater Eindhoven
Hans Vermeulen	Sportkoepel GeMs

Wim Vringer	Muziekgebouw Eindhoven
Jan Wouda	Theater de Schalm
Sylvia Cannemeijer (toehoorder)	Gemeente Waalre
Hans van de Looij (toehoorder)	Gemeente Veldhoven

Gesprekspartners telefonische interviews

Naam	Functie
Anastasia van Gennip	Van Abbe museum
Edgar van Leest	Brainport Development
Monique Mols	ASML
Kris de Prins	Holland Expat Center South
Eric van Schagen	Simac
Bert-Jan Woertman	High Tech Campus Eindhoven

Schriftelijke bijdragen

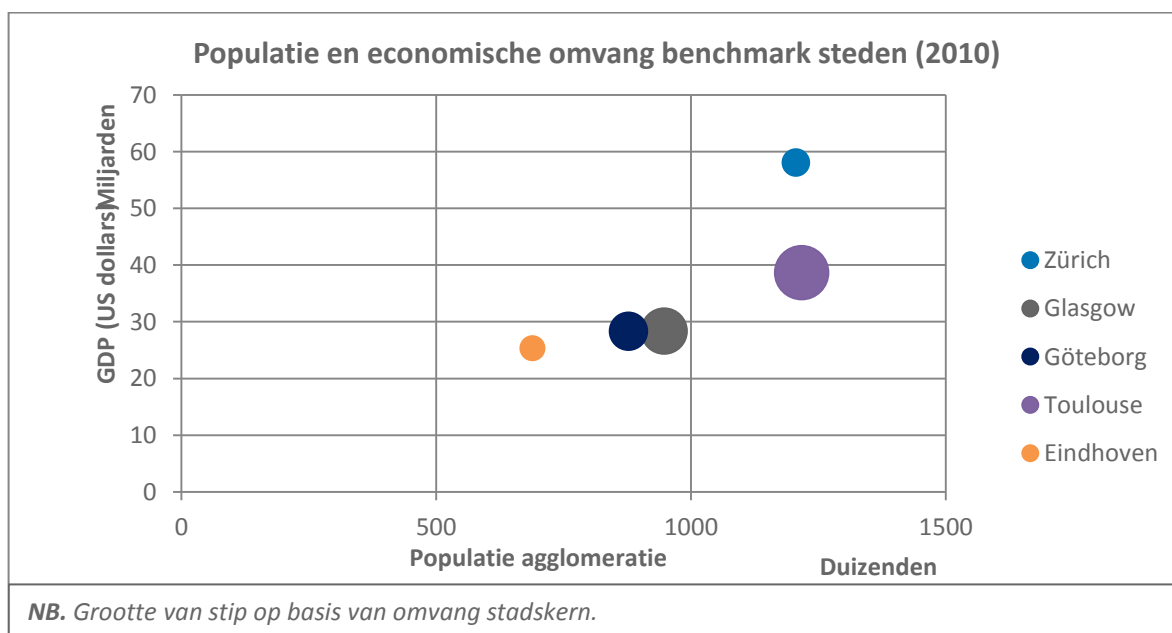
Naam	Functie
Thom Aussems	TRUDO
Hans Verhagen	Prodrive Technologies

Bijlage 2. Internationale vergelijking

De in dit document geschetste ambitie is voor een deel gebaseerd op een vergelijking van het Stedelijk Gebied met andere agglomeraties in West-Europa. Deze vergelijking is uitgevoerd met als doel te analyseren of het voorzieningenniveau in Stedelijk Gebied zich kan meten aan internationaal vergelijkbare agglomeraties en om eventueel opvallende verschillen te identificeren. Daarnaast is er specifiek aandacht besteed aan de wijze waarop de sport- en cultuurvoorzieningen in de andere regio's gefinancierd worden en of hier een regionale component bij aanwezig is. Lessen uit deze bevindingen zijn meegenomen in het opstellen van de ambitie voor het Stedelijk Gebied.

Voor de internationale vergelijking zijn vier agglomeraties in West-Europa geselecteerd: Glasgow, Göteborg, Toulouse en Zürich. Deze selectie heeft plaatsgevonden op basis van zes criteria: 1) De omvang van de bevolking van de agglomeraties, 2) de omvang van de economie in de agglomeraties, 3) het gemiddelde inkomen per capita, 4) de geografische positie of het verzorgingsgebied, 5) de omvang van de internationale gemeenschap en 6) de aard van de economische activiteiten in de agglomeraties. Aangezien het een ambitiedocument betreft, zijn voor de eerste twee criteria regio's geselecteerd die groter zijn dan Eindhoven. Voor de andere criteria zijn agglomeraties geselecteerd die vergelijkbaar zijn met Eindhoven. Er is gebruik gemaakt van gegevens van de OECD.²³

In figuur 1 zijn voor deze vier agglomeraties en voor Stedelijk Gebied de populatie en economische omvang tegen elkaar uitgezet.

Figuur 1. Overzicht omvang populatie en economie agglomeraties internationale vergelijking.

De internationale vergelijking tussen deze steden is uitgevoerd op basis van een quick scan van relevante websites en e-mailcontact met belangrijke instellingen in deze agglomeraties. Hieruit zijn verschillende rapporten en notities naar voren gekomen op het gebied van sport- en cultuurbeleid, strategie op vestigingsklimaat en regionale samenwerking. Deze documenten zijn gebruikt om per agglomeratie te komen tot een overzicht van het voorzieningenniveau en de bestuurlijke en financiële structuren hierachter. In de

²³ <http://knoema.com/CITIES/metropolitan-areas>.

tabellen op de volgende pagina's zijn deze overzichten terug te vinden. De belangrijkste bevindingen per agglomeratie zijn:

- **Glasgow** is de grootste stad van Schotland en de derde stad van het Verenigd Koninkrijk. De stad is deel van de *Clyde Valley City Region* waarin wordt samengewerkt op economisch gebied. Glasgow kent meer dan twintig musea en galerieën, waaronder Riverside Museum en Gallery of Modern Art, en huist vier van de vijf Schotse podiumkunstinstituten. De stad kent ongeveer 30 grote festivals per jaar, waaronder het Celtic Connections festival, en heeft een groot aantal sportvoorzieningen met tussen de 2.500 en 60.000 zitplaatsen. Deze sportvoorzieningen zijn mede aanwezig vanwege de Commonwealth Games die in 2014 in Glasgow zijn georganiseerd. In vergelijking met Eindhoven heeft Glasgow aanzienlijk meer sportvoorzieningen en festivals. Regionale samenwerking op het gebied van sport en cultuur vindt alleen plaats op projectbasis.
- **Göteborg** is een Zweedse havenstad en ligt tussen Kopenhagen en Oslo in. De stad is de tweede stad van het land en is deel van de *Business region Göteborg* die de 13 gemeenten representeert die de Göteborg regio vormen. Samenwerking vindt plaats op het gebied van handel en industrie. Göteborg heeft ongeveer twintig musea, een opera- en concerthall en drie grote theaters. Daarnaast kent de stad jaarlijks enkele festivals en is er een groot pretpark in de buurt van de stad. Op sportgebied kent Göteborg twee voetbal stadions en een grote ijshockeyhal. Göteborg heeft in vergelijking met Eindhoven meer musea, maar is op de andere gebieden erg vergelijkbaar. De regio kent een structurele samenwerking op het gebied van cultuur, maar niet op het gebied van sport.
- **Toulouse** is gelegen in het zuiden van Frankrijk en is de vierde stad van het land. De stad kent een samenwerkingsverband met het omliggende stedelijk gebied, de *Community of Agglomeration of Greater Toulouse*, waarin wordt samengewerkt op het gebied van logistiek, infrastructuur en economisch beleid. In de stad bevinden zich acht grote musea, een operagebouw en drie grote concerthallen. Daarnaast is de stad de thuisbasis van L'Orchestre Symphonique du Capitole de Toulouse en vinden er meerdere culturele festivals plaats per jaar. Op sport gebied kent Toulouse vooral een aantal grote rugby stadions, waarvan de grootste 36.000 mensen kan onderbrengen, en een grote indoor sporthal. Toulouse kent in vergelijking met Eindhoven vooral meer voorzieningen op het gebied van muziek en concerten. Over regionale samenwerking op het gebied van sport en cultuur is geen informatie gevonden.
- **Zürich** ligt in het noorden van Zwitserland, dicht bij de Duitse grens, en is de grootste stad van het land. In de *European Metropolitan Region of Zurich* werkt de stad samen met 250 nabijgelegen gemeenten op het gebied van economie, transport, samenleving en leefomgeving. Zürich heeft een groot aantal musea en meer dan 100 galerieën. De stad heeft daarnaast een opera- en concerthall en meerdere theaters. De stad kent enkele festivals per jaar. Op het gebied van sport heeft de stad een voetbal/atletiek stadion met 30.000 plaatsen en meerdere wintersport voorzieningen. In vergelijking met Eindhoven heeft Zürich aanzienlijk meer musea en galerieën. Cultuur is een van de thema's die aandacht krijgt binnen het metropoolgebied Zürich, maar er is geen informatie gevonden over een formeel samenwerkingsverband.

Het algemene beeld dat naar voren komt is dat het Stedelijk Gebied achterblijft op het gebied van musea, galerieën en podiumkunsten. Dit type voorzieningen is in het Stedelijk Gebied wel aanwezig, maar is enigszins schaars, terwijl het in de andere regio's in grotere aantallen aanwezig is. Qua sportvoorzieningen is Eindhoven redelijk vergelijkbaar met Göteborg en Zürich, loopt het voor op Toulouse, maar blijft het als gevolg van de Commonwealth Games ver achter bij Glasgow.

Bij deze bevindingen past de kanttekening dat vergelijking lastig is door de diversiteit aan voorzieningen: in de andere steden is geen equivalent van de Dutch Design Week, maar Eindhoven is de enige stad zonder operagezelschap. Hoe dit te wegen? En iedere agglomeratie heeft een aantal grote sportvoorzieningen, maar

naast voetbal betreft dit veelal sporten die lokaal populair zijn, wat de vergelijking lastig maakt (bijvoorbeeld ijshockey in Göteborg, zwemmen in Eindhoven en rugby in Toulouse).

2.1 Eindhoven

Figuur 2. Agglomeratie Eindhoven volgens de OECD.

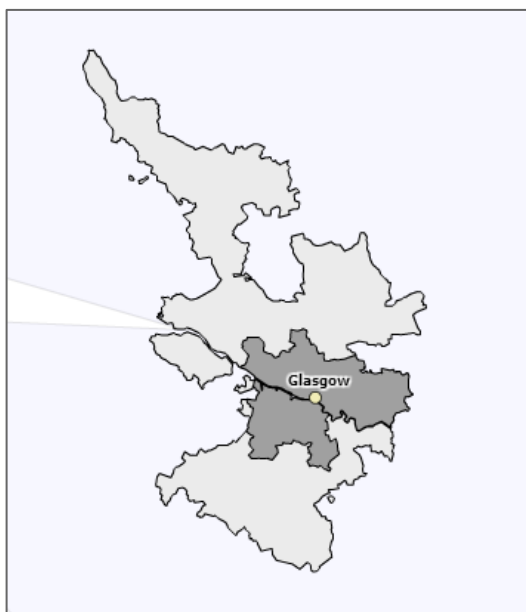
Kwantitatieve gegevens (OECD)

	2010	2011	2012
Totale landoppervlak	1.200 km ²		
Bevolking agglomeratie	689.018	691.802	694.610
Bevolking stad (Eindhoven + Helmond)	304.596	306.940	309.302
Economische omvang (GDP)	\$ 25.313 mil.		
Inkomen (GDP per capita)	\$ 36.738 mil.		
# Lokale overheden agglomeratie	19	19	19

NB: Voor de internationale vergelijking zijn cijfers gebruikt van het OECD onderzoek naar metropoolregio's. In het kader van de vergelijkbaarheid is ervoor gekozen de cijfers over de verschillende agglomeraties uit hetzelfde databestand te halen. De regionale indeling van OECD valt niet volledig samen met het Stedelijk Gebied en de Metropoolregio Eindhoven. Bij de interpretatie van de cijfers is het goed dit te onthouden. Bij de kwalitatieve interpretatie van de gevonden informatie over het voorzieningenniveau speelt dit overigens geen rol.

De cijfers van OECD hebben betrekking op de volgende gemeenten: Eindhoven, Best, Son en Breugel, Nuenen, Laarbeek, Helmond, Gemert-Bakel, Deurne, Asten, Someren, Geldrop-Mierlo, Heeze-Leende, Cranendonck, Waalre, Valkenswaard, Bergeijk, Eersel, Veldhoven. De gemeenten Eindhoven en Helmond worden door de OECD beschouwt als stedelijke kern.

2.2 Glasgow

Figuur 3. Agglomeratie Glasgow volgens de OECD.

Kwantitatieve gegevens (OECD)

	2010	2011	2012
Totale landoppervlakte	856 km ²		
Bevolking agglomeratie	947.809	951.990	956.593
Bevolking stad	595.107	598.581	602.386
Economische omvang (GDP)	\$ 34.878 mil.		
Inkomen (GDP per capita)	\$ 36.798		
# Lokale overheden agglomeratie	7	7	7
Bevolking agglomeratie	947.809	951.990	956.593

Voorzieningen

	Bevindingen
Festivals en evenementen	<p>Glasgow heeft 31 grote festivals per jaar. De grootste festivals zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Celtic Connections • The Jazz Festival • The West End Festival • Merchant City Festival • Southside Festival • Pride Glasgow • De jaarlijkse World Pipe Band Championships.

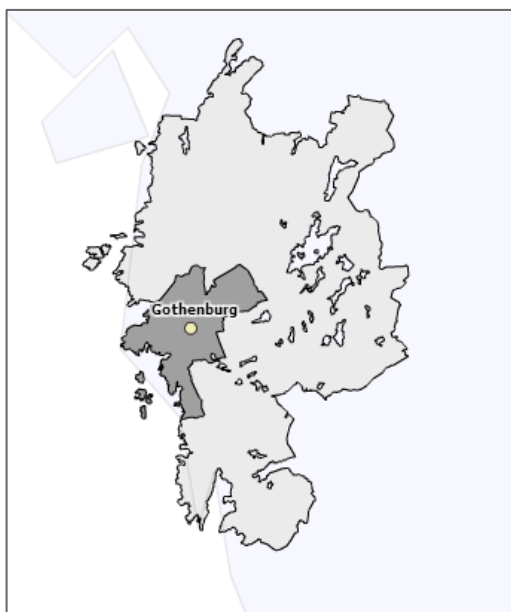
<p>Topvoorzieningen cultuur</p>	<p>Glasgow kent meer dan 20 musea en galerieën van wereldklasse. Daarnaast heeft het 's werelds grootste collectie aan kunst in publiek bezit.</p> <p>De grootste musea zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Burrell collection • Riverside museum (European museum of the year 2013) • Kelvingrove Art Gallery and Museum • The Gallery of Modern Art (GoMA), • People's Palace and Winter Gardens • The Hunterian • Museum of religious art and life • Scotland street school museum <p>Daarnaast hebben vijf gezelschappen hun thuisbasis in Glasgow:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Royal Scottish National Orchestra • National Theatre of Scotland • BBC Scottish Symphony Orchestra • Scottish Opera • Scottish Ballet <p>Glasgow kent drie concerthallen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Glasgow Royal Concert Hall • City Halls • Old fruitmarket <p>Andere toonaangevende culturele voorzieningen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Glasgow cathedral • Glasgow school of arts • The Lighthouse, Scotland's Centre for Design and Architecture
<p>Topvoorzieningen sport</p>	<p>Vanwege de Commonwealth games in 2014 zijn er tal van grote sportcomplexen opgeknapt of bijgebouwd in Glasgow. De meeste van deze complexen bevinden zich in drie clusters: East end, South side en West side. Daarnaast zijn er een aantal complexen buiten de clusters.</p> <p>De complexen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Celtic Park, voetbal (60.000 zitplaatsen) • Ibrox, rugby (52.000 zitplaatsen) • Hampden, atletiek (46.000 zitplaatsen) • ECC Precinct, boxen / worstelen / gewichtheffen, (20.000 zitplaatsen) • Scotstoun Stadium, Squash, tafeltennis (12.500 zitplaatsen) • Commonwealth Sports Arena, Badminton (5.000 zitplaatsen) • Sir Chris Hoy Velodrome, fietsen (4.500 zitplaatsen) • Glasgow Green Hockey Centre, hockey (5.000 zitplaatsen) • Tollcross International Swimming Centre, zwemmen (5.000 zitplaatsen) • Kelvingrove Lawn Bowls Centre, lawn bowlen (2.500 zitplaatsen)

Organisatie

	Bevindingen
<p>Bestuurlijke indeling regio</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Glasgow valt onder de nationale overheid van Schotland, die weer onder de overheid van Groot Brittannië valt. • Glasgow is een council area met onder zich 21 multi-member wards. Dit zijn kleinere regio's die ieder vertegenwoordigd worden door een aantal councilmembers. In totaal

	<p>zijn er 79 councilmembers.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Glasgow heeft een zogenaamde City Deal met beide nationale overheden en acht lokale overheden (ook wel Clydeplan). In deze City Deal wordt samengewerkt op het gebied van economie en infrastructuur.
Hoe zijn cultuurgelden en sportfondsen georganiseerd?	<ul style="list-style-type: none"> • Verantwoordelijk voor de uitvoer van het sport- en cultuurbeleid van Glasgow is de organisatie Glasgow Life. Deze organisatie valt onder de City Council Glasgow en wordt ook gefinancierd vanuit de City Council. • Naast financiering vanuit de stad kent de Glasgow regio ook financiering vanuit de Schotse nationale overheid. Verantwoordelijkheid voor de verdeling van middelen wordt hier gedragen door Creative Schotland. • Er is geen structurele samenwerking op het gebied van sport en cultuur in de nabije regio. Wel wordt op projectbasis samengewerkt. Een voorbeeld hiervan is samenwerking rond de Commonwealth Games van 2014.
Wat is het beleid met betrekking tot het voorzieningenniveau?	<ul style="list-style-type: none"> • Glasgow heeft een formele Cultural Strategy waarin de visie op sport en cultuur uiteen is gezet. Een belangrijk onderdeel van deze strategie is de open dialoog die gevoerd moet worden tussen de kunst-, sport- en cultuursector. • De Schotse overheid kent daarnaast een tien jaren plan voor het sport en cultuur beleid in Schotland.
Wat is er bekend over het beleid ten aanzien van vestigingsklimaat?	<p>De Glasgow City Council kent een aantal “key council strategies.” Vestigingsklimaat is geen van de “key council strategies”. Wel wordt er in de economische strategie kort aandacht besteed aan het vestigingsklimaat. Hierin wordt aangegeven dat Glasgow nog beter moet nadenken over hoe het zijn rol ziet in de internationale gemeenschap. Hier is nu nog te weinig aandacht voor en daardoor is Glasgow nog niet aantrekkelijk en competitief genoeg in internationaal perspectief. Onderwijs wordt aangedragen als een van de belangrijkste pijlers voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor buitenlandse talenten.</p>
Wat is er bekend over specifieke aandacht voor expats?	<p>Glasgow kent geen specifiek beleid ten aanzien van expats. Wel wordt er op Schots nationaal niveau aandacht besteed aan expats. Hierin worden vooral praktische zaken helder uitgelegd.</p>

2.3 Göteborg

Figuur 4. Agglomeratie Göteborg volgens de OECD.

Kwantitatieve gegevens (OECD)

	2010	2011	2012
Totale landoppervlak	3.850 km ²		
Bevolking agglomeratie	877.150	882.444	887.773
Bevolking stad	493.502	496.235	498.983
Economische omvang (GDP)	\$ 28.371 mil.		
Inkomen (GDP per capita)	\$ 32.344		
# Lokale overheden agglomeratie	12	12	12

Voorzieningen

	Bevindingen
Festivals en evenementen	<p>Göteborg kent enkele grote festivals per jaar. Dit zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Göteborgs kulturkalas (groot zesdaags festival). • Göteborg International Film Festival. • Cortège. Dit is een optocht van chalmeristen op Walpurgis-avond (30 april). Zowel wagens met politieke statements als komische wagens rijden mee. • Clandestino Festival, multicultureel muziekfestival met internationale acts uit alle werelddelen.
Topvoorzieningen cultuur	<p>Göteborg heeft verschillende unieke en innovatieve theaters. De theaters <i>Stadsteatern</i>, <i>Folkteatern</i> and <i>Lorensbergsteatern</i> worden gezien als drie klassiekers in Zweden. Daarnaast zijn er ook alternatieve, jonge en kleinere theaters zoals <i>Backateatern</i>. Een internationale hot spot is <i>the grand theatre Stora teatern</i>.</p> <p>In totaal zijn er zo'n 20 musea in Göteborg. Hieronder een selectie van grote musea:</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Göteborg City Museum (Museum van het jaar 2014 in Zweden) • Aerozeum • Göteborg Marime Adventure Center • Göteborg Art Museum • The Maritime Museum • Museum of World Culture • The Röhsska Museum • Universeum <p><u>Overige culturele voorzieningen zijn:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Liseberg (grootste amusementspark in Scandinavië met theater, concerten en sport) • Göteborgsoperan (opera) • Göteborg Concert Hall • Scandinavium (sport en cultuur)
Topvoorzieningen sport	<p>Er zijn drie grote sportvoorzieningen in Göteborg:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nya Ullevi (New Ullevi), voetbal • Gamla Ullevi (Old Ullevi) voetbal • Scandinavium, ijshockey arena en concerten

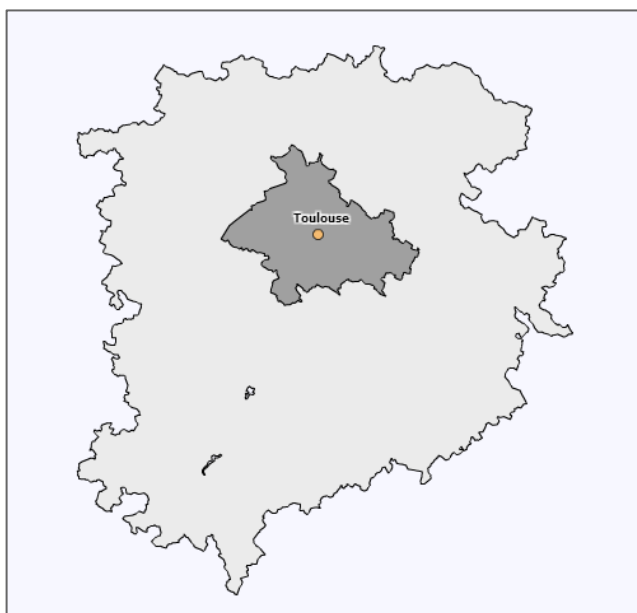
Organisatie

	Bevindingen
Bestuurlijke indeling regio	<ul style="list-style-type: none"> • De <i>Business region Göteborg</i> is een non-profit organisatie die 13 gemeenten representeert die de Göteborg regio vormen. Ze werken samen op het gebied van handel en industrie. • Västra Götalandsregionen (VGR) is de overheidsorganisatie van het westen van Zweden. Bestuurders zijn direct gekozen en verantwoordelijk voor onder andere cultuur. • De GöteborgsRegionen is de bestuurlijke samenwerking waar mensen namens de regio in plaats nemen. De focus van deze regio is educatie.
Hoe zijn cultuurgelden en sportfondsen georganiseerd?	<ul style="list-style-type: none"> • Er is een Göteborg Arts & Culturele affairs commissie. Zij geven financiële ondersteuning aan activiteiten, projecten en artiesten. Kunstprojecten, voorstellingen, concerten en festivals kunnen ondersteuning ontvangen. Ook artiesten kunnen geld ontvangen en er zijn speciale fondsen voor schrijvers. • In de financiering van cultuur is ook een regionale component aanwezig. Er is maandelijks overleg tussen cultuurcommissarissen in de regio en in sommige gevallen worden en samenwerkingsprojecten gestart. Voorzieningen ontvangen financiering vanuit gemeentelijk, regionaal en nationaal niveau. • Er is geen regionale financiering voor sportieve voorzieningen in de regio. Dit gebeurt enkel op nationaal of lokaal niveau.
Wat is het beleid met betrekking tot het voorzieningenniveau?	<i>Geen informatie beschikbaar.</i>
Wat is er bekend over het beleid ten aanzien van vestigingsklimaat?	<i>Geen informatie beschikbaar.</i>

Wat is er bekend over specifieke aandacht voor expats?

Er zijn veel nationaliteiten in Göteborg. Er is een 'Get local guide' voor expats ontwikkeld vanuit de Business region. Er is nog geen informatie beschikbaar vanuit de overheid. De business region is bezig met het ontwikkelen van een informatieportal voor kenniswerkers (lancering maart 2016). Men is bezig met een welkomstcenter en het organiseren van activiteiten voor expats en hun partners.

2.4 Toulouse

Figuur 5. Agglomeratie Toulouse volgens de OECD.

Kwantitatieve gegevens (OECD)

	2010	2011	2012
Totale landoppervlak	5.242 km ²		
Bevolking agglomeratie	1.217.316	1.239.323	1.261.946
Bevolking stad	704.395	713.429	722.630
Economische omvang (GDP)	\$ 38.680 mil.		
Inkomen (GDP per capita)	\$ 31.775		
# Lokale overheden agglomeratie	434	434	434
# Lokale overheden kern	37	37	37

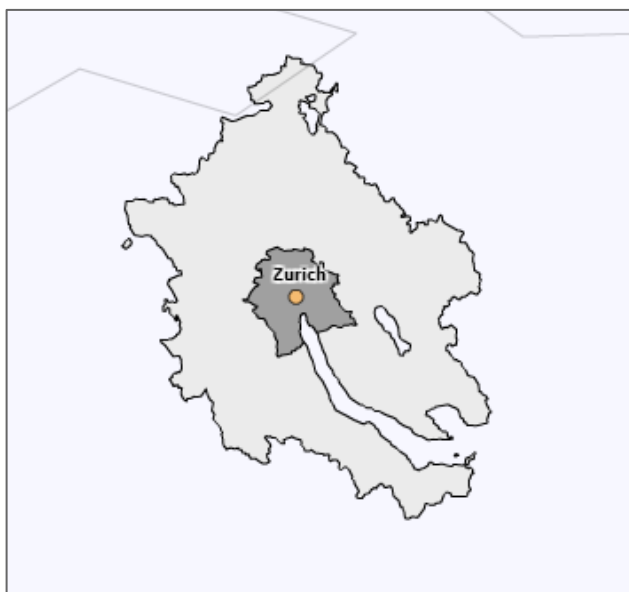
Voorzieningen

	Bevindingen
Festivals en evenementen	<p>Toulouse kent een groot aantal festivals. Door het jaar heen worden in ieder geval georganiseerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fête de la Violette (bloemen festival) • Festival Flamenco • Toulouse international film festival • Rio Loco • Les siestes électroniques • Tangopostale • Toulouse d'été • Piano aux jacobins • Toulouse les orgues
Topvoorzieningen cultuur	<p>Toulouse heeft een aantal grote musea:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Le Musée Saint Raymond • La Fondation Bemberg • Le Musée des Augustins • Le Musée Paul Dupuy • Le Musée Georges Labit • The Natural History Museum • Les Abattoirs Modern Arts museum <p>Daarnaast staat Toulouse bekend om haar muziek en concerten. Toulouse is dan ook de thuisbasis van Orchestre National du Capitole de Toulouse. In stad zijn zes grote concerthallen / theaters te vinden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Théâtre du Capitole, • Halle aux Grains • Sorano • Altigone • Odyssud • Zenith (grote concerthal met plaats voor 9.000 bezoekers) <p>Andere belangrijke culturele voorzieningen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Basilique Saint Sernin • Hôtel d'Assézat • Capitole • Pont-Neuf • Le Couvent des Jacobins • Le Cloître des Jacobins, 13e-eeuws klooster
Topvoorzieningen sport	<p>Toulouse heeft een aantal grote stadions:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Le Stadium Municipal, voetbal en rugby (35.000 zitplaatsen) • Le Stade Ernest-Wallon, rugby (19.500 zitplaatsen) • Le stade des Minimes, rugby (7.000 zitplaatsen) • Le Stade Michel-Bendichou, rugby (11.000 zitplaatsen) • Le Palais des Sports André Brouat, Volleybal & handbal (4.300 zitplaatsen) • Le Stade Ernest-Argelès, rugby (2.000 zitplaatsen), in Blagnac • La patinoire Jacques Raynaud, ijshockey (1.200 zitplaatsen) in Blagnac

Organisatie

	Bevindingen
Bestuurlijke indeling regio	Toulouse werkt samen met de regio in de Communauté d'agglomération du Grand Toulouse. In dit samenwerkingsverband nemen Toulouse en haar direct aangrenzende stedelijke gebieden deel. Het samenwerkingsverband is opgericht om transport, infrastructuur en economisch beleid te versterken.
Hoe zijn cultuurgelden en sportfondsen georganiseerd?	Er zijn nationale fondsen en een stedelijk budget voor cultuur. Specifieke invulling van deze fondsen is niet gevonden. Ook is er geen informatie over een regionale component gevonden.
Wat is het beleid met betrekking tot het voorzieningenniveau?	In de begroting van Toulouse wordt "Toulouse ville créative" als een van de speerpunten genoemd. Er wordt dus vooral aandacht besteed aan culturele activiteiten. Voor sport is minder te vinden. Er zijn drie belangrijke doelen geformuleerd. <ul style="list-style-type: none"> • Versterken van het internationale imago op het gebied van cultuur • Versterken van Europese en internationale cultuuruitingen in de stad. • Versterken van samenwerking tussen aanwezige initiatieven binnen Toulouse.
Wat is er bekend over het beleid ten aanzien van vestigingsklimaat?	Er is een economische strategie voor de regio. Toulouse wil zich vooral profileren als een regio voor innovatie met goede universiteiten en high-tech industrie. Er zijn vier projecten om de aantrekkelijkheid te vergroten: <ul style="list-style-type: none"> • Een aantrekkelijk bureau dat zich zowel richt op business als op toeristen. • Een blue print voor toerisme met ook business toerisme als pijler. • Nieuwe exhibition plek voor grote congressen e.d. • Een task force die zich richt op het binnen halen van Europese projecten.
Wat is er bekend over specifieke aandacht voor expats?	<i>Geen informatie gevonden.</i>

2.5 Zürich

Figuur 6. Agglomeratie Zürich volgens de OECD.

Kwantitatieve gegevens (OECD)

	2010	2011	2012
Totale landoppervlak	1.176 km ²		
Bevolking agglomeratie	1.206.312	1.216.244	1.226.332
Bevolking stad	368.677	369.222	369.768
Economische omvang (GDP)	\$ 58.058 mil.		
Inkomen (GDP per capita)	\$ 48.128		
# Lokale overheden agglomeratie	140	140	140

Voorzieningen

	Bevindingen
Festivals en evenementen	<p>Zürich kent enkele grote festivals door het jaar heen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jaarlijks Zürich Theatre Spectacular (theaterfestival) • Zürich Film Festival • Stadszomerconcerten • Sportevenementen zoals de "Ironman" Triathlon, the "Weltklasse Zürich" athletics meeting and the "Mercedes-CSI" horse show. <p>Daarnaast worden er vele traditionele festivals gevierd zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sechseläuten • Knabenschiessen • Streetparade • Dörfli-Fäscht • Tropical Caliente

	<ul style="list-style-type: none"> • Longstreet Carnival • Christopher Street Day • Züri-Fäscht
Topvoorzieningen cultuur	<p>Zürich kent meer dan 50 musea en meer dan 100 galerieën. De belangrijkste musea zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Museum Rietberg • NONAM (Nordamerika Native Museum) • Kunstgalerie Helmhaus • Centre Le Corbusier / Museum Heidi Weber <p>Daarnaast kent Zürich zeven grote podia of concerthallen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opera House • Tonhalle Orchestra • Schauspielhaus Zürich • Theater aan Hechtplatz • Theater Spektakel • Een Filmpodium • Een Muziekpodium
Topvoorzieningen sport	<p>Zürich kent enkele grote sportvoorzieningen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Winterthur, sportcomplex voor klimmen en volleyball. • Letzigrund, voetbalstadion met 30.000 plaatsen dat ook gebruikt wordt voor concerten en atletiek. De Europese kampioenschappen atletiek 2014 werden hier gehouden. <p>Daarnaast biedt de stad in de winter verschillende wintersportmogelijkheden zoals skiën, langlaufen en snowboarden.</p>

Organisatie

	Bevindingen
Bestuurlijke indeling regio	<p>Zürich werkt samen met haar regio in de vorm van de Zurich Metropolitan Area. In deze regio zitten meer dan 250 gemeenten verspreid over acht Zwitserse kantons. Een keer per jaar wordt er een conferentie georganiseerd om regionale samenwerking te bespreken. Er wordt samengewerkt op vier hoofdthema's:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Economie 2. Transport 3. Samenleving 4. Leefomgeving <p>Binnen deze thema's is er ook aandacht voor cultuur. Een formele samenwerking op het gebied van cultuur is echter niet gevonden. Op het gebied van sport is geen informatie gevonden over samenwerking.</p>
Hoe zijn cultuurgelden en sportfondsen georganiseerd?	<i>Geen informatie gevonden</i>
Wat is het beleid met betrekking tot het voorzieningenniveau?	<i>Geen informatie gevonden</i>
Wat is er bekend over het beleid ten aanzien	<i>Geen informatie gevonden.</i>

van vestigingsklimaat?	
Wat is er bekend over specifieke aandacht voor expats?	Zürich kent het <i>Office for Cross-Cultural Issues</i> , dat verantwoordelijk is voor zaken omtrent integratie en migratie. Dit centrum is tevens het eerste aanspreekpunt voor nieuwe expats in de stad. Er worden verschillende welkomst-events georganiseerd en ook workshops over praktische zaken zoals onderwijs en werkvergunningen.

2.6 Bronnen internationale vergelijking

	Bronnen
OECD cijfers	<ul style="list-style-type: none"> • http://knoema.com/CITIES/metropolitan-areas
Glasgow	<ul style="list-style-type: none"> • https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_festivals_in_Glasgow • https://peoplemakeglasgow.com/things-to-do/museums-galleries • http://www.glasgowconcerthalls.com/ • https://peoplemakeglasgow.com/things-to-do/arts-culture • https://en.wikipedia.org/wiki/Venues_of_the_2014_Commonwealth_Games • https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/346278/Glasgow_Clyde_Valley_City_Deal.pdf • http://www.clydeplan-sdpa.gov.uk/ • http://www.glasgowlife.org.uk/ • http://www.creativescotland.com/ • http://www.creativescotland.com/_data/assets/pdf_file/0012/25500/Creative-Scotland-10-Year-Plan-2014-2024-v1-2.pdf • http://www.gov.scot/Publications/2014/10/2706/15 • https://www.glasgow.gov.uk/index.aspx?articleid=3921 • https://www.glasgow.gov.uk/index.aspx?articleid=3921 • https://www.glasgow.gov.uk/index.aspx?articleid=4758 • https://www.glasgow.gov.uk/CHttpHandler.ashx?id=5817&p=0 • http://www.talentscotland.com/about-us
Göteborg	<ul style="list-style-type: none"> • http://www.giff.se/en/things-you-dont-see-every-day www.Göteborg.com • https://Göteborg.se/wps/wcm/connect/cb1fe69b-e65e-453d-a87f-4a4b479bc8b8/City+of+Göteborg+annual+report+2014.pdf?MOD=AJPERES • http://www.businessregionGöteborg.com/download/18.21f39bcf132da5e57c280006473/Get+Local+Guide_extended_version_final.pdf • www.liseberg.se • www.Göteborg.com • https://Göteborg.se/wps/wcm/connect/cb1fe69b-e65e-453d-a87f-4a4b479bc8b8/City+of+Göteborg+annual+report+2014.pdf?MOD=AJPERES • http://www.businessregionGöteborg.com/huvudmeny/aboutus.4.1d3a858c10528e52e0280001204.html

	<ul style="list-style-type: none"> • www.vgregion.se • Göteborg jaarverslag 2014. • https://Göteborg.se/wps/wcm/connect/d46b3ba7-6b84-4b50-a06e-9278163e10c4/English+(Engelska).pdf?MOD=AJPERES • http://www.businessregionGöteborg.com/huvudmeny/establishmentinvestment/expatinformation.4.3ff47eb312d14213efb80002068.html • Schriftelijke input
Toulouse	<ul style="list-style-type: none"> • http://www.americansintoulouse.com/?p=103 • http://www.toulouse-visit.com/Interested-in/Outings/Events/Events • http://www.americansintoulouse.com/?p=103 • http://wikitravel.org/en/Toulouse • Phhttp://www.toulouse.fr/web/uefaeuro2016/-/le-stadium-?redirect=%2Fweb%2Fuefaeuro2016%2F • https://fr.wikipedia.org/wiki/Stade_Ernest-Wallon • https://en.wikipedia.org/wiki/Stade_des_Minimes • http://www.colomiers-rugby.com/stade.html • http://www.fenix-toulouse.fr/le-palais-des-sports/ • http://www.touslesstades.fr/ernest-argeles/ • http://www.tbhc.fr/belougas/le-club/les-patinoires/la-patinoire-jacques-raynaud-de-blagnac/ • http://asp.zone-secure.net/v2/indexPop.jsp?id=4463/5806/52441&lng=fr • http://www.toulouse-metropole.fr/ • http://www.toulouse-metropole.fr/missions/loisir-culture-sport • http://www.toulouse.fr/documents/149943/1959184/RapportBP2014VD.pdf/ec630387-ecb7-4d5c-b7dd-26ecb69376ae • http://www.culturecommunication.gouv.fr/Regions/Drac-Midi-Pyrenees/Aides-et-demarches/Aides-et-subventions • http://www.toulouse.fr/documents/149943/1959184/RapportBP2014VD.pdf/ec630387-ecb7-4d5c-b7dd-26ecb69376ae • http://www.culturecommunication.gouv.fr/var/culture/storage/pub/plf_2016/index.htm#/49 • http://www.culturecommunication.gouv.fr/Regions/Drac-Midi-Pyrenees/Aides-et-demarches/Aides-et-subventionshttp://strategieco.toulouse-metropole.fr/pdf/toulouse_batir_ensemble.pdf
Zürich	<ul style="list-style-type: none"> • https://www.stadt-zuerich.ch/portal/en/index/portraet_der_stadt_zuerich/kultur_freizeit_u_sport.html • https://www.stadt-zuerich.ch/kultur/de/index/veranstaltungen/stadtsommer.html • https://www.stadt-zuerich.ch/kultur/de/index/institutionen.html • https://www.zuerich.com/en/visit/culture-zurich-museums-music-plays • http://www.opernhaus.ch/ • https://www.stadt-zuerich.ch/kultur/de/index/institutionen.html • https://www.stadt-zuerich.ch/kultur/de/index/veranstaltungen/Musikpodium.html • http://www.myswitzerland.com/nl-nl/interesses/sport-en-avontuur-winter.html • https://nl.wikipedia.org/wiki/Letzigrund • https://www.stadt-zuerich.ch/portal/en/index/politik_u_recht.html • https://www.stadt-zuerich.ch/prd/en/index/stadtentwicklung/aussenbeziehungen/zuerich_regional/metrop

olitankonferenz.html

- <http://www.metropolitanraum-zuerich.ch>
- http://www.metropolitanraum-zuerich.ch/fileadmin/user_upload/downloads/Factsheet_MRZ_EN_201112.pdf
- http://www.metropolitanraum-zuerich.ch/fileadmin/user_upload/downloads/MK_Vision_neu.pdf
- <https://www.stadt-zuerich.ch/prd/en/index/stadtentwicklung/integrationsfoerderung.html>
- https://www.stadt-zuerich.ch/prd/de/index/stadtentwicklung/integrationsfoerderung/other_languages.html
- Schriftelijke input

KWINK groep B.V.

Nassaulaan 1
2514 JS Den Haag

+31 (0)70 359 6955
info@kwinkgroep.nl
www.kwinkgroep.nl

KWINK
GROEP